

І. Корпоративні відносини: правова природа, галузева належність і суб'єктний склад

Валентин Щербина

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України,
професор кафедри господарського права
та господарського процесу
Інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4221-0965>
vsshcherbyna@ukr.net

УДК 346.2+347.7

ГАЛУЗЕВА НАЛЕЖНІСТЬ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН І ПРОБЛЕМИ ЇХ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано визначення понять “корпоративні права” та “корпоративні відносини”. Звертається увага на недоліки існуючих законодавчих визначень цих понять і вносяться пропозиції щодо їх зміни.

Зазначено, що законодавче визначення поняття корпоративних прав є надто широким, оскільки воно може стосуватися будь-якої господарської організації, включаючи унітарне підприємство (державне, комунальне чи приватне). Тому автор вважає, що корпоративні права можуть належати лише учаснику (засновнику, акціонеру) корпоративного підприємства (крім повних і командитних товариств) та кооперативу. Наводяться аргументи щодо невиправданого віднесення Цивільним кодексом України кооперативів до господарських товариств.

Зроблено висновок, що корпоративні відносини за своєю юридичною природою є господарськими (із майново-господарськими й організаційно-господарськими елементами), а не цивільно-правовими відносинами. На підтвердження цього наводяться такі аргументи: конкретний суб'єктний склад корпоративних відносин (наявність серед суб'єктів корпоративних відносин органів господарської організації корпоративного типу); відсутність юридичної рівності суб'єктів корпоративних відносин; головним чином, організаційний характер відносин корпоративного управління; відносний характер майнової незалежності суб'єктів корпоративних відносин.

Таким чином, корпоративні відносини можна кваліфікувати як внутрішньогосподарські відносини, правове регулювання яких повинно здійснюватися нормами господарського (економічного) законодавства (насамперед Економічного кодексу України та законами про певні види товариств і кооперативів), підгалуззю якого є корпоративне законодавство, а також локальними нормативними актами.

Однак не виключено, що з часом корпоративне законодавство може бути кодифіковане в Корпоративному кодексі України. Така кодифікація дасть змогу уник-

нути не виправданого дублювання норм для певних видів товариств, призведе до значного зменшення кількості правил щодо них та їх уніфікації, а також посилить принципи корпоративного управління (не лише для акціонерних, а й для інших видів товариств і кооперативів) на рівні закону.

Стверджується, що визнання корпоративних відносин категорією цивільного права може призвести до того, що справи у спорах, що виникають із корпоративних відносин, і охоплюються поняттям “справи у спорах, що виникають у зв’язку зі здійсненням господарської діяльності”, які нині розглядаються господарськими судами України (п. 3 ч. 1 ст. 20 Господарського процесуального кодексу України), будуть визнані цивільними справами, а отже, передані до цивільної юрисдикції загальних судів.

Ключові слова: корпоративні права; корпоративні відносини; організаційно-господарські відносини; майново-господарські відносини; господарські товариства; кооперативи.

Корпоративні правовідносини як один із видів врегульованих нормами права суспільних відносин в умовах становлення ринкової економіки в Україні все більше поширюються і розвиваються. Створення господарських товариств (як у процесі приватизації державного та комунального майна, так і заснування їх звичайним “класичним” способом) не лише відродило забуті в епоху Радянського Союзу корпоративні відносини, а й надало їм нового забарвлення, зумовленого як прогресивними змінами в світовому розвитку корпоративних відносин (зокрема корпоративного управління) і відповідного законодавства, так і специфікою корпоративних відносин за участю держави.

В чинному законодавстві України ці процеси призвели до ухвалення законів України “Про холдингові компанії в Україні”¹, “Про акціонерні товариства”², “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю”³, “Про сільськогосподарську кооперацію”⁴ та інших нормативно-правових актів, що певною мірою регулюють корпоративні відносини.

Частина 3 ст. 167 Господарського кодексу України (далі – ГК України)⁵ під корпоративними відносинами розуміє *відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав*.

Таке загальне визначення поняття корпоративних відносин передбачає наявність досить повного і всебічного визначення поняття корпоративних прав, які хоч і є всього лиш одним із елементів змісту корпоративних

¹ Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15 березня 2006 р. № 3528-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-15#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

² Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

³ Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

⁴ Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21 липня 2020 р. № 819-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n349>> (дата звернення: 15.04.2021).

⁵ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

правовідносин (загальновизнано, що юридичний зміст правовідношення становлять суб'єктивні права та обов'язки його учасників), утім, дають змогу наблизитися до розуміння останніх. Однак зведення корпоративних відносин лише до корпоративних прав та ігнорування законодавцем корпоративних обов'язків як елемента змісту правовідносин, на наше переконання, є недоліком легального визначення корпоративних відносин у ч. 3 ст. 167 ГК України, який має бути виправлений.

Визначення поняття “корпоративні права” містить ч. 1 ст. 167 ГК України, згідно з якою

корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами⁶.

Аналогічне визначення поняття корпоративних прав містить також пп. 14.1.90 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України (далі – ПК України)⁷.

Певну відмінність визначення поняття корпоративних прав, зумовлену специфікою корпоративних відносин, бачимо в п. 8 ч. 1 ст. 2 Закону України “Про акціонерні товариства”:

<...> корпоративні права – це сукупність майнових і немайнових прав акціонера-власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами⁸.

На нашу думку, всі законодавчі визначення поняття корпоративних прав є недосконалими і потребують певних уточнень.

Так, у визначеннях поняття корпоративних прав, закріплених у ГК України та ПК України, слова “частки прибутку” доцільно було б замінити словами “частини прибутку”, а слова “статутними документами” – словами “установчими документами” (останню заміну доцільно здійснити і у визначенні, встановленому Законом України “Про акціонерні товариства”).

Видається некоректним вживання в усіх визначеннях скалькованого з російської мови терміна “правомочності”, зміст якого в чинному зако-

⁶ Господарський кодекс України (н 5).

⁷ Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>> (дата звернення: 15.04.2021).

⁸ Про акціонерні товариства (н 2).

нодавстві у розумінні “передбаченої законом можливості учасника правовідносин здійснювати певні дії або вимагати їх від іншого учасника цих же правовідносин” не розкритий, що на практиці може призвести до різного тлумачення співвідношення понять “право” і “правомочність”. Так, якщо у ГК України та в ПК України ці терміни розглядаються як тождісні (‘права <...>, а також інші правомочності’), то в Законі України “Про акціонерні товариства” – як різні за змістом юридичні категорії (‘інші права та правомочності’).

До того ж морфологічні та синтаксичні властивості іменника “правомочність” навіть серед вітчизняних філологів є до певної міри дискусійним питанням (наприклад, щодо неможливості використання форм множини).

Таким чином, зважаючи на деякі розходження у наведених визначеннях поняття корпоративних прав у ГК України та ПК України, з одного боку, та в Законі України “Про акціонерні товариства” – з другого, вони мають спільні недоліки, що потребують усунення.

Але повернімося до загального визначення поняття корпоративних прав у ГК України та ПК України. Воно виходить із того, що зазначені права зумовлені наявністю в особи частки в статутному капіталі або в майні господарської організації.

У зв’язку з тим, що згідно з ГК України статутний капітал створюється не лише в корпоративному, а й в унітарному підприємстві, де він не поділений на частки (ч. 4 ст. 63 ГК України), постає запитання щодо володіння корпоративними правами засновником унітарного підприємства (власником чи уповноваженим ним органом). Видається, що відповідь на це запитання має бути негативною. Наш висновок ґрунтується, по-перше, на порівняльному аналізі положень частини 4 і 5 ст. 63 ГК України (про корпоративні права згадується лише в ч. 5 цієї статті, де йдеться про корпоративні підприємства); по-друге, на положеннях ч. 1 ст. 3 Закону України “Про управління об’єктами державної власності”⁹, в якій одним із об’єктів управління державною власністю названі корпоративні права, що належать державі у статутних капіталах господарських організацій (далі – корпоративні права держави). Отже, *корпоративні права слід розуміти передусім саме як права учасника корпоративного підприємства (господарської організації), що має статутний капітал.*

З урахуванням викладеного видається невиправданим широке розуміння поняття корпоративних прав, за якого до них беззастережно відносять також і права особи, яка має частку в майні господарської організації. При цьому така господарська організація може існувати: а) у формі унітарного підприємства (державного, комунального чи приватного);

⁹ Про управління об’єктами державної власності: Закон України від 21 вересня 2006 р. № 185-V <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

б) у формі товариства, яке не має статутного капіталу (повні та командитні товариства мають складений капітал, що не поділяється на частки); в) як фермерське господарство, яке також має складений капітал; г) як кооператив.

Унітарні підприємства не є підприємствами корпоративного типу, тому говорити про корпоративні права їхніх учасників навряд чи коректно. Що стосується повних і командитних товариств, то визнання їх учасників володільцями корпоративних прав прямо суперечило б нормі ч. 2 ст. 167 ГК України, згідно з якою володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом (нагадаємо, що відповідно до ч. 7 ст. 80 ГК України учасники повного і повні учасники командитного товариства мають бути зареєстровані як суб'єкти підприємництва. Вкладники командитного товариства теж не можуть визнаватися володільцями корпоративних прав, оскільки ці особи не беруть участі в управлінні справами зазначеного товариства).

Що стосується фермерського господарства зі статусом юридичної особи, то в Законі України “Про фермерське господарство”¹⁰ немає статті, яка б містила норми щодо прав та обов'язків членів фермерського господарства, зокрема їх участі в управлінні справами фермерського господарства. Тож із цього випливає, що у членів фермерського господарства відсутні корпоративні права.

Особливе місце серед корпоративних підприємств належить кооперативним підприємствам (кооперативам, сільськогосподарським кооперативам). ЦК України відносить виробничі кооперативи (“забувши” про обслуговуючі, споживчі, сільськогосподарські кооперативи) поряд із господарськими товариствами до підприємницьких товариств, що видається досить сумнівним з огляду на такі ознаки і принципи кооперації, як особиста трудова участь членів кооперативу в його діяльності, повна відповідальність членів кооперативу за його зобов'язаннями, голосування за принципом “один член кооперативу – один голос”.

Водночас ці відмінності кооперативу від господарського товариства не спростовують корпоративного типу кооперативу. Тож є всі підстави говорити про членів кооперативу (якими, на нашу думку, мають бути, крім асоційованих членів, виключно фізичні особи) як про володільців корпоративних прав, навіть незважаючи на відсутність у кооперативі статутного капіталу.

Питання щодо правової природи, а точніше – галузевої належності – корпоративних прав, так само як і щодо галузевої належності корпоративних відносин відноситься до дискусійних в юридичній науці. Утім, їх чітке визначення має не так теоретичне, як практичне значення, оскільки

¹⁰ Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

стане важливим кроком на шляху подолання кодифікаційних протиріч, подальшого удосконалення правового регулювання корпоративних відносин, зокрема завдяки кодифікації корпоративного законодавства, приведеного у відповідність до міжнародних стандартів.

Крім того, визначення вже сьогодні чітко окресленого кола корпоративних відносин має вирішальне значення для розв'язання проблеми юрисдикції справ у спорах, що виникають із корпоративних відносин.

Ми не будемо заглиблюватися в дискусію з приводу правової природи корпоративних прав і корпоративних відносин, оскільки в попередніх публікаціях неодноразово розглядали це питання і висвітлювали свою позицію, яка і сьогодні залишається незмінною¹¹. Зазначимо лише, що як і раніше, дискусія зводиться до головного питання: предметом якої галузі права мають бути корпоративні відносини – цивільного чи господарського?

Ю. Симонян вважає, що корпоративні відносини мають складну правову природу, комплексний характер, тому вони і регулюються різними галузями права – цивільним і господарським, і зазначає, що це зумовлено насамперед недосконалістю вітчизняної законодавчої бази, зокрема уповільненим процесом узгодження ЦК ГК України¹². Помилка авторки в тому, що ні той, ні той кодекс не можуть визначити, а тим паче встановити правову природу корпоративних відносин, яка зумовлена сутністю зазначених відносин. Може йтися лише про галузеве правове регулювання цих відносин, що є похідним від їх правової природи.

Оригінальне пояснення правової природи корпоративних прав пропонують Н. Іванюта та Р. Колосов, які стверджують: «Корпоративні права мають особливу правову природу, за своєю сутністю знаходяться десь посередині між майновими та особистими немайновими правами, які є предметом регулювання цивільного права»¹³.

Неодноразові спроби представників цивільно-правової науки «втиснути» корпоративні відносини в «прокрустове ложе» предмета цивільного права і, відповідно, предмета регулювання ЦК України знайшли своє відображення і в Концепції оновлення ЦК України (далі – Концепція), яку її розробники, очевидно, вбачають як складову рекодифікації цивільного законодавства загалом (хоч зі змісту Концепції співвідношення між ними не вбачається). Так, в § 1.2 розділу I (Книги першої ЦК України) Концепції вказуються 'додаткові сфери соціальної реальності – підприємництво, корпоративна чи інформаційна сфери тощо,

¹¹ В Щербина, 'Правова природа корпоративних відносин' (2006) 7 Українське комерційне право 10–4; В Щербина, 'Корпоративные отношения как предмет правового регулирования' в Майданик Р (ред), *Альманах цивилистики: Сборник статей*. Вып. 1 (Правова єдність 2008) 222–35.

¹² Ю Симонян, 'Правова природа корпоративних відносин' *Актуальні проблеми держави і права* (2008) 272.

¹³ Н Іванюта, Р Колосов, 'Корпоративні права: дуалізм правової природи' (2020) 6 *Право і суспільство* 32.

у яких складаються приватноправові за своєю природою відносини, що регулюються цивільним законодавством¹⁴, а в § 1.12 Розділу III цієї ж Книги визнається за доцільне розширити перелік об'єктів цивільних прав, включивши до нього корпоративні права.

Така спроба вкотре дає змогу дійти висновків, що не відображають об'єктивно існуючі реалії. Представники науки господарського права, на наше переконання, досить переконливо обґрунтовують, що віднесення корпоративних відносин, які характеризуються нерозривним поєднанням майнових та організаційних елементів (причому за більшої питомої ваги останніх), до предмета цивільно-правового регулювання призводить до ігнорування самими ж цивілістами основоположної норми чинного ЦК України, закріпленої в ч. 1 ст. 1 Кодексу, згідно з якою цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їхніх учасників.

До майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом (ч. 2 ст. 1 ЦК України).

Чи відповідають властивості корпоративних відносин критеріям, встановленим ч. 1 ст. 1 ЦК України, на яких засновані цивільні відносини?

Не викликає сумнівів наявність владного підпорядкування, а отже, відсутність юридичної рівності у відносинах між суб'єктами корпоративних відносин – акціонером (учасником, членом) і загальними зборами товариства чи кооперативу, рішення яких є обов'язковими для учасників (членів); між органами управління товариства (загальними зборами, наглядовою радою, виконавчим органом), тим більше, що в багатьох випадках ці відносини можуть і не містити майнових елементів.

Переважно управлінський (організаційний характер) мають відносини з корпоративного управління (врядування), сутністю якого є система відносин між інвесторами – власниками товариства, його менеджерами, а також заінтересованими особами для забезпечення ефективної діяльності товариства, рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин¹⁵.

Крім того, не можуть бути предметом цивільно-правового регулювання відносини з контролю за фінансово-господарською діяльністю товариства, який здійснюється ревізійною комісією чи ревізором (кор-

¹⁴ Концепція оновлення Цивільного кодексу України (АртЕк 2020).

¹⁵ Принципи корпоративного управління ОЕСР <<https://www.oecd.org>> (дата звернення: 15.04.2021); Керівні принципи ОЕСР щодо корпоративного врядування на підприємствах державної форми власності, редакція 2015 року <<https://www.oecd.org>> (дата звернення: 15.04.2021); Принципи корпоративного управління. Затверджені рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22 липня 2014 р. № 955 <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

поративний контроль). Тому під сумнів можна поставити і наявність в учасників товариства (членів кооперативу) можливості повною мірою вільно виявляти свою волю.

Не є абсолютною стосовно корпоративних відносин і ознака майнової самостійності, яка проявляється у відокремленні майна товариства (кооперативу) від майна учасників (членів) і в розподіленні їхньої відповідальності за своїми зобов'язаннями, оскільки, по-перше, в одних випадках учасники товариства (акціонери) несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства; по-друге, в інших випадках вони солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства у визначеному статутом розмірі (у товаристві з додатковою відповідальністю); по-третє, учасники повного товариства, повні учасники командитного товариства та члени кооперативу несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями зазначених юридичних осіб усім належним їм майном; по-четверте, закон та установчі документи товариства можуть встановлювати процедуру надання згоди на вчинення значного правочину та про вчинення правочинів із заінтересованістю тощо.

Таким чином, за своїми ознаками корпоративні відносини не підпадають під визначення цивільних відносин, зазначені в ч. 1 ст. 1 ЦК України.

Ще один аргумент на користь відмінності між цивільними і корпоративними відносинами стосується кола учасників цих відносин. Так, згідно з ст. 2 ЦК України учасниками цивільних відносин є фізичні особи, юридичні особи (як суб'єкти приватного права), а також держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права. Тому визнання неюридичних осіб – органів товариства – учасниками цивільних відносин стане крахом цивілістичного вчення про суб'єктів цивільних відносин.

Саме з урахуванням наведених особливостей видається неможливим визнавати цивільно-правову належність корпоративних відносин і регулювати їх нормами цивільного законодавства.

Коло суб'єктів організаційно-господарських відносин до певної міри можна окреслити, дотримуючись положень ст. 176 ГК України про організаційно-господарські зобов'язання, до яких, зокрема, відносяться зобов'язання, що можуть виникати: а) між суб'єктом господарювання та власником, який є засновником даного суб'єкта, або органом державної влади, органом місцевого самоврядування, наділеним господарською компетенцією щодо цього суб'єкта; б) між суб'єктами господарювання, які разом організують господарське товариство, та органами управління цих товариств; в) між суб'єктами господарювання, у разі якщо один з них є щодо іншого дочірнім підприємством; г) в інших випадках, передбачених цим Кодексом, іншими законодавчими актами або установчими документами суб'єкта господарювання.

Приблизний перелік організаційно-господарських зобов'язань дає змогу відносити до них, наприклад, відносини між органами товариства (кооперативу), які залишилися поза межами правового регулювання ст. 3 ГК України. Проте з метою уникнення непорозумінь і спорів із цього питання ч. 2 ст. 176 ГК України після абзацу 4 доцільно було б доповнити абзацом такого змісту: “між органами господарської організації у процесі корпоративного управління та контролю”.

Висновки. На нашу думку, викладене дає підстави для висновку про те, що за своєю правовою природою корпоративні відносини є поєднанням взаємопов'язаних і взаємообумовлених *організаційно-господарських та майново-господарських відносин*, що існують у нерозривній єдності, а тому не можуть бути предметом регулювання різних галузей права – цивільного і господарського.

До *організаційно-господарських відносин* у складі корпоративних відносин можна віднести відносини:

– між засновниками (засновником) або учасниками (членами) товариства (кооперативу), зокрема органами державної влади й органами місцевого самоврядування, громадянами і громадськими й іншими організаціями, і створеним ними відповідно до закону господарським товариством (кооперативом), що виникають у процесі корпоративного управління. Зокрема, це відносини з управління товариством (кооперативом) у порядку, встановленому установчим документом; відносини стосовно реалізації права учасників на отримання інформації про діяльність товариства та їх обов'язку не розголошувати комерційну таємницю й конфіденційну інформацію щодо діяльності товариства; відносини, пов'язані з дотриманням статуту товариства (кооперативу) та виконанням рішень загальних зборів; відносини, пов'язані з виходом у встановленому порядку з товариства (кооперативу) тощо;

– між засновниками або учасниками товариства (членами кооперативу), зокрема органами державної влади й органами місцевого самоврядування, громадянами і громадськими й іншими організаціями, і органами створеного ними товариства (кооперативу), що виникають у процесі корпоративного управління;

– між органами господарського товариства (кооперативу), що виникають у процесі корпоративного управління і контролю.

Майново-господарськими відносинами в складі корпоративних відносин є відносини:

– між учасниками товариства (кооперативу) і товариством кооперативом стосовно розподілу прибутку товариства й отримання дивідендів (кооперативних виплат і виплат на паї в кооперативі);

– між учасниками товариства, учасником товариства і товариством, учасником товариства (товариством) й іншими особами стосовно від-

чуження часток (акцій) у статутному капіталі, що свідчать про участь у товаристві;

– між учасником товариства (членом кооперативу) і товариством (кооперативом) стосовно виконання зобов'язань перед товариством, пов'язаних із майновою участю (вступні, членські та цільові внески членів кооперативу, паї та додаткові паї), а також щодо внесення вкладів (оплати вартості акцій) тощо;

– між учасниками товариства (членами кооперативу) і товариством (кооперативом) щодо реалізації права на отримання частини майна при ліквідації товариства (одержання частини майна, що залишилося, у разі ліквідації кооперативу).

Виходячи з видів відносин, що відносяться до сфери господарських відносин (ч. 4 ст. 3 ГК України), вважаємо, що корпоративні відносини є внутрішньогосподарськими відносинами. Водночас, оскільки ч. 7 ст. 3 ГК України містить дещо застаріле й вузьке визначення поняття внутрішньогосподарських відносин, вважаємо за доцільне доповнити її абзацом 2 такого змісту: “Внутрішньогосподарськими є також корпоративні відносини, що складаються між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) господарської організації, або між господарською організацією (її органами) та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами), або між органами господарської організації, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням чи припиненням діяльності такої господарської організації”.

Таким чином, підбиваючи підсумки викладеного, доходимо висновку про те, що *корпоративні відносини за своєю правовою природою є господарськими (з майново-господарськими та організаційно-господарськими елементами), а не цивільними відносинами*. Підтвердженням тому є: специфічний суб'єктний склад корпоративних відносин (наявність серед суб'єктів корпоративних відносин органів господарської організації корпоративного типу); відсутність юридичної рівності суб'єктів корпоративних відносин; переважно організаційний характер відносин із корпоративного управління; відносний характер майнової самостійності суб'єктів корпоративних відносин.

Корпоративні відносини є *внутрішньогосподарськими відносинами, правове регулювання яких має здійснюватися нормами господарського (економічного) законодавства* (передусім Економічного кодексу України та законів про окремі види господарських товариств і кооперативів), підгалуззю якого є корпоративне законодавство. Утім, не виключаємо, що з часом корпоративне законодавство може бути кодифіковане в Корпоративному кодексі України. Така кодифікація дала б змогу уникнути невиправданого дублювання норм стосовно окремих видів господарських товариств, призвела б до значного скорочення кількості норм про них та

їх уніфікації, а також сприяла б закріпленню принципів корпоративного управління (не лише стосовно акціонерних, а й інших видів товариств і кооперативів) на рівні закону.

Законодавче визначення поняття корпоративних прав видається занадто широким, оскільки може поширюватися на будь-яку господарську організацію, включаючи унітарне підприємство (державне, комунальне чи приватне). Очевидно, що корпоративні права можуть належати лише учаснику (засновнику, акціонеру, члену) корпоративного підприємства – господарського товариства (крім повних і командитних) та кооперативу.

Визнання корпоративних відносин категорією цивільного права може призвести до того, що справи у спорах, які виникають із корпоративних відносин, й охоплюються поняттям “справи у спорах, що виникають у зв’язку із здійсненням господарської діяльності” (абзац 1 ч. 1 ст. 20 Господарського процесуального кодексу України), які сьогодні розглядаються господарськими судами України (п. 3 ч. 1 ст. 20 Господарського процесуального кодексу України) будуть визнані цивільними справами і внаслідок цього передані до цивільної юрисдикції загальних судів. Тобто повернемося туди, звідки були вилучені корпоративні спори за участю фізичних осіб, що знову може призвести до розквіту рейдерства.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. *Kontseptsiiia onovlennia Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy* (ArtEk 2020).

Edited books

2. Shcherbyna V, ‘Korporatyvnye otnosheniya kak predmet pravovoho rehulyrovaniya’ v Maidanyk R (red), *Almanakh tsyvylystyky: sbornyk statei, vyp 1* (Pravova ednyst 2008) (in Russian).

Journal articles

3. Ivanyuta N, Kolosov R, ‘Korporatyvni prava: dualizm pravovoyi pryrody’ (2020) 6 *Pravo i suspil'stvo* 27–33 (in Ukrainian).
4. Shcherbyna V, ‘Pravova pryroda korporatyvnykh vidnosyn’ (2006) 7 *Ukrayinske komertsyine pravo* 10–4 (in Ukrainian).
5. Symonyan Yu, ‘Pravova pryroda korporatyvnykh vidnosyn’ (2008) *Aktualni problemy derzhavy i prava* 268–72 (in Ukrainian).

Valentyn Shcherbyna

SECTORAL AFFILIATION OF CORPORATE RELATIONS AND PROBLEMS OF THEIR LEGISLATIVE REGULATION

ABSTRACT. The article analyzes the definitions of “corporate rights” and “corporate relations”. Attention is drawn to the shortcomings of the existing legal definitions of these concepts and proposals are made to change them.

It is noted that the legal definition of corporate rights is too broad, as it can apply to any business organization, including a unitary enterprise (public, municipal or private). Therefore, the author believes that corporate rights can belong only to the participant (founder, shareholder, member) of a corporate enterprise – a business association (except for full and limited partnerships) and a cooperative. Arguments are given regarding the unjustified attribution of cooperatives to business associations by the Civil Code of Ukraine.

It is concluded that corporate relations by their legal nature are economic (with property-economic and organizational-economic elements), and not civil relations. In support of this, the following arguments are given: the specific subject composition of corporate relations (the presence among the subjects of corporate relations of the bodies of the economic organization of the corporate type); lack of legal equality of subjects of corporate relations; mainly the organizational nature of corporate governance relations; the relative nature of property independence of the subjects of corporate relations.

Corporate relations are internal economic relations, the legal regulation of which should be carried out by the norms of economic (economic) legislation (first of all, the Economic Code of Ukraine and laws on certain types of companies and cooperatives), a sub-branch of which is corporate legislation.

However, it is possible that over time, corporate law may be codified in the Corporate Code of Ukraine. Such codification would avoid unjustified duplication of norms for certain types of companies, would lead to a significant reduction in the number of rules about them and their unification, as well as would strengthen the principles of corporate governance (not only for joint stock but also other types of companies and cooperatives) at the level of law.

It is argued that the recognition of corporate relations as a category of civil law may lead to the fact that cases in disputes arising from corporate relations, and covered by the concept of “cases in disputes arising in connection with business activities”, which are currently considered by the commercial courts of Ukraine (paragraph 3 of Part 1 of Article 20 of the Commercial Procedural Code of Ukraine) will be recognized as civil cases and consequently transferred to civil jurisdiction of general courts.

KEYWORDS: corporate rights; corporate relations; organizational and economic relations; property and economic relations; business associations; cooperatives.